

УДК 347

Ірина Новосельська,*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Київської державної академії водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного***Віктор Котул,***студент юридичного факультету
Київської державної академії водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного*

ОСНОВНЕ ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТИВ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена правовому аналізу сучасного значення міжнародних соціальних стандартів. Досліджено питання необхідності приведення національного законодавства до міжнародних стандартів у галузі соціального забезпечення населення, насамперед через гармонізацію юридичної термінології, вживаної в міжнародній та європейській системах.

Ключові слова: міжнародні стандарти, Європейський Союз, Рада Європи, національне законодавство.

Постановка проблеми. Соціальне забезпечення найбільш розвинутих держав – це той вектор спрямованості, якого намагається досягти наша держава в межах соціальної політики. Одним із найефективніших засобів реалізації цих процесів є реструктуризація основних державних фондів із соціального забезпечення.

Необхідність такої реструктуризації зумовлена низкою проблем, серед яких основними є: неефективність системи управління, технічне відставання, низьке фінансування фондів внаслідок приховування роботодавцями дійсних доходів і не виплати офіційної заробітної плати. Вирішення цих проблем пов'язане насамперед із формуванням нових сучасних механізмів державного регулювання соціальних стандартів у законодавстві України.

Впровадження європейських міжнародних стандартів вимагає і нова українська та міжнародна ситуація, яка прямо пов'язана зі збільшенням у світі та Європі біженців, мігрантів, а в Україні такого явища, як внутрішні переселенці. Тому одним із правових інструментів європейської інтеграції є гармонізація національного законодавства України зі стандартами, що створені провідними європейськими міжнародними організаціями, насамперед Радою Європи (далі – РЕ) та ЄС, з метою покращення ситуації в соціальному забезпеченні України.

Аналіз досліджень і публікацій. Опрацьовуючи цю тематику, ми розглянули праці багатьох українських науковців у цій царині, зокрема Н.Б. Болотіної, В.В. Жернакова, П.Д. Пилипенка, С.М. Прилипка, В.А. Рудик, Н.М. Хуторян, Б.І. Сташківа, О.М. Ярошенка, Н.М. Швець, В.Л. Костюка, С. І. Бандури, Б.І. Адамова, Є.В. Краснова, В.Г. Буткевича, А.М. Юшко, які висвітлювали проблему дотримання нашою державою міжнародних соціальних стандартів.

Мета й завдання статті – науково-теоретичне обґрунтування сучасного значення міжнародних соціальних стандартів у законодавстві України та сутність правових стандартів Ради Європи та ЄС.

Виклад основного матеріалу. Одним із проблемних питань у доктрині європейського права є використання юридичної термінології в українських законодавчих актах. Тому варто звернутися насамперед до термінологічного визначення поняття міжнародного соціального стандарту.

Так, на думку А.М. Юшко та Н.М. Швець, «міжнародні соціальні стандарти є комплексом норм, який закріплений в міжнародно-правових актах, що визначають гідні умови життєдіяльності людей, забезпечують розвиток особи та соціальну захищеність. Ці стандарти мають бути сприйняті законодавством кожної держави шляхом підписання та ратифікації міжнародних договорів, а надалі повинні бути розвинені та пристосовані до наявних у цій країні умов» [1].

Водночас Б.І. Сташків зазначає, що міжнародні стандарти у сфері соціального забезпечення – це передбачені міжнародними актами параметри надання особам окремих видів соціального забезпечення, що мають для держави рекомендаційний або обов'язковий характер і реалізуються через національне законодавство. Ці параметри містять: 1) соціальний ризик, при настанні якого надається відповідний вид соціального забезпечення (сфера застосування); 2) коло осіб, які підлягають захисту (отримувачі соціального забезпечення); 3) умови отримання права на відповідний вид соціального забезпечення; 4) типи соціальної допомоги (періодичні, одноразові, грошові, натуральні); 5) метод нарахування періодичних грошових виплат (грошові допомоги, пов'язані із заробітком або фіксована допомога, яка виплачується

з урахуванням матеріального стану); 6) період дії права на отримання допомоги (строк, упродовж якого здійснюються періодичні виплати); 7) період очікування (строк, з якого починається виплата, наприклад, з безробіття).

Стандарти передбачають мінімальні соціальні норми та нормативи, тобто обсяг конкретного виду матеріального забезпечення не може бути нижчим за обсяг, який зафіксований міжнародним актом [2].

Н.Б. Болотіна у свою чергу поділяє міжнародно-правові акти, котрі вміщують стандарти соціальних та економічних прав, на всесвітні (універсальні) й регіональні, зокрема європейські [3].

Універсальними правовими актами в галузі соціального забезпечення є конвенції Міжнародної організації праці та ООН. Її головний орган – Міжнародна конференція праці, вона займається розробленням і ухваленням нормативних актів – конвенцій та рекомендацій щодо питань умов праці та соціального забезпечення. Конвенція являє собою міжнародний договір, для взяття зобов'язань за таким документом певна держава-учасниця має його ратифікувати. Щодо рекомендацій, то вони містять положення чисто рекомендаційного характеру, їхньою ціллю визначається приведення норм національного законодавства у відповідність до конвенцій, які були ухвалені згаданою організацією та не є обов'язковими.

МОП у своїй діяльності щодо розробки норм соціального забезпечення найбільшу увагу звертала на процес координації національних систем. Таким чином, ця організація заклала фундамент основних соціальних стандартів. Це знайшло своє відображення у визначенні видів допомог та умов їх призначення, встановленні переліку соціальних ризиків за яких особа набуває права на соціальне забезпечення, також були вироблені та нормативно закріплені його мінімальні норми – розміри, тривалість виплат, коло осіб на яке воно поширювалось та ін.

Загалом конвенції та рекомендації МОП можна поділити на дві групи: до першої належать ті, предметом вирішення яких є загальні питання, до другої – ті, які регламентують правовий статус окремих суб'єктів.

Вагоме місце у регулюванні стандартів соціального забезпечення займають нормативно-правові акти, ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН. Головним внеском ООН в міжнародно-правове регулювання соціального забезпечення є визначення переліку основних прав людини, які повинні забезпечуватися законодавством будь-якої країни. Серед таких документів можна виокремити Загальну декларацію прав людини, Конвенцію про права дитини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Декларацію соціального прогресу і розвитку тощо. У них виражено основні ідеї соціального забезпечення, його принципи: людина як член суспільства має право на соціальний захист, страхування, достатній життєвий рівень, охорону здоров'я.

До регіональних міжнародних актів належать такі, що стосуються права Європейсько-

го Союзу. Варто зазначити, що соціальне право ЄС досягло кращих результатів, ніж право окремих країн у сфері соціального захисту. Європейська система соціального забезпечення, основи якої були сформовані в першій половині XX ст., зараз є найбільш розвинутою у світі [4]. Рада Європи ухвалила більше 150 актів із питань прав людини, у тому числі й тих, що містять соціальні стандарти. Основні стандарти в соціальній сфері закріплені в Європейській соціальній хартії (1996 р.), Європейському кодексі соціального забезпечення (1990 р.), Хартії Європейського співтовариства про основні соціальні права трудящих (1989 р.), Хартії основних прав Європейського Союзу (2000 р.).

Міжнародні акти, які пройшли процедуру ратифікації або ж отримання згоди Верховної Ради на їх обов'язковість, як того вимагає Конституція України, набувають чинності. Значущість цієї обставини полягає передусім у тому, що з моменту набуття чинності угодою норми права, що містяться в ній, набувають загальнообов'язкового характеру. Одержання міжнародним актом такого статусу означає насамперед те, що під час розгляду спорів у суді або в іншому компетентному органі зацікавлені особи мають право посилаючись на цей акт, його положення для захисту власних прав [5].

Неможливо не погодитись із С. Бичковим, який зазначає, що специфічні особливості розвитку нашої держави не дають змоги автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти з соціального захисту населення в законодавство України, адже вони розраховані на розвинені та стабільні ринкові відносини. Таким чином, трансформація соціального захисту населення України з урахуванням набутого світового досвіду потребує особливого підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку держави [6].

Крім вищезгаданого, існує проблема часткового виконання чинного міжнародного законодавства в національній правовій системі. Тобто право декларується, але фактично його приписи не виконуються. На втілення в життя певних статей відповідних актів із фондів державного бюджету виділяються кошти, але через махінації та корупцію у вищих ешелонах влади ці грошові суми безслідно зникають.

Якщо безпосередньо вдатися до порівняння національного та міжнародного законодавства з соціального забезпечення, то можна сказати, що законодавство України ще не повною мірою відповідає вимогам конвенцій МОП та інших організацій. Це стосується, зокрема, допомог у зв'язку з безробіттям: їхній розмір є дуже низьким. Законодавство вимагає наявності 30-річного стажу сплати внесків або роботи за наймом чи 20-річного стажу проживання в країні; передбачає, що виплата допомоги в разі інвалідності, зі старості або у зв'язку з втратою годувальника може бути припинена за встановлених умов, коли одержувач займається діяльністю, яка дає можливість отримання прибутку.

Слід зазначити, що конвенції вимагають втілення в життя поступального розширення сфери охопленості, збільшення терміну випла-

ти допомог, рівня забезпечення. Для більшості пенсіонерів розмір пенсії за віком не відповідає міжнародним стандартам. Навіть доведення розміру мінімальної пенсії до рівня прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб не відповідає стандарту ООН. Таким чином, непрацездатні особи, які заробили за своє життя право на трудову пенсію, все одно залишаються за порогом бідності. Пенсійна система не забезпечує рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок, зокрема не містить належного механізму вирівнювання щодо страхового стажу та заробітку для жінки у періоди, пов'язані з народженням дітей та доглядом за малолітніми дітьми.

Висновки

Тож, на нашу думку, основними завданнями міжнародних стандартів є розвиток національного законодавства у напрямку демократичних перетворень в державі, принципу рівності прав та соціальної справедливості. На превеликий жаль, сама ратифікація, тобто впровадження в правову систему України міжнародних стандартів, часто породжує велику кількість труднощів, які пов'язані, як правило, з виконанням основних їх положень. Використання згаданих норм не завжди ставиться законодавчим органом на перше місце, спостерігається певна розгалуженість в пріоритетності державного виконання цих нормативних актів. Це, безумовно, викликає непорозуміння у сферах юридичного, політичного та, що не менш важливе, соціального життя. При цьому, ми вважаємо, стандартизація правової системи України щодо міжнародних стандартів повинна продовжуватись

Статья посвящена правовому анализу современного значения международных социальных стандартов. Исследован вопрос необходимости приведения национального законодательства в соответствие с требованиями международных стандартов в отрасли социального обеспечения населения, в первую очередь через гармонизацию юридической терминологии, которая применяется в международных и европейских стандартах.

Ключевые слова: международные стандарты, Европейский Союз, Совет Европы, национальное законодательство.

The article is dedicated to legal analysis of modern role of international social standards. It studies the need of bringing national legislation to international standards in the field of social security of the population, primarily through harmonization of the legal terminology used in international and European systems.

Key words: international standards, European Union, Council of Europe, national legislation.

поруч із проведенням політичної реформи, а також адаптації ментальності пересічних громадян до нових реалій України та світу.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні соціальні стандарти : [навч. посіб.] / авт.: А.М. Юшко, Н.М. Швець; за заг. ред. В.В. Жернакова. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 121 с.
2. Сташків, Б.І. Гарантії права на соціальне забезпечення [Текст] : навчальне видання / Б.І. Сташків. – Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. – 100 с.
3. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні / Н.Б. Болотіна. – К., 2005. – 381 с.
4. Рудик В.А. Етапи розвитку міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення / В.А. Рудик // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 5-7 червня 2014 р.) / ред. кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; за ред. В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. – Суми : СумДУ, 2014. – С. 313–317.
5. Ругляк Т.М. Міжнародні акти як джерела права соціального захисту України / Т.М. Ругляк // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – № 37. – С. 120-125.
6. Бичков С. Аналіз становлення та розвитку системи соціального захисту в різних країнах світу та можливість адаптації набутого досвіду до умов України / С. Бичков // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2006. – № 3.

